

СУЧАСНИЙ СТАН ТА ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ ЛІЗИНГУ В УКРАЇНІ

ПЛЕТЕНЕЦЬКА С.М.

*кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри національної економіки та фінансів,
ВНЗ «Університет економіки та права «КРОК»,
м. Київ, Україна, ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-0631-8389>*

Одним із методів оновлення матеріальної бази і модернізації активів господарюючих суб'єктів може бути лізинг, який передбачає передачу майна в тимчасове користування на умовах певного строковості, платності, тощо.

Ряд країн накопичили значний досвід використання лізингу, зокрема в США він є важливим механізмом реалізації інвестиції [1].

Світова практика здійснення лізингових операцій свідчить, що за певних умов господарювання цей метод фінансування є доцільним і мобільним.

Лізинг – це підприємницька діяльність, яка спрямована на інвестування власних або залучених фінансових коштів і полягає в наданні лізингодавцем у виключне користування на певний термін лізингоотримувачу майна, що є власністю лізингодавця або отримується ним у власність за дорученням і згодою з лізингоотримувачем у відповідного продавця за умови сплати лізингоотримувачем періодичних лізингових платежів. Лізинг здійснюється за договором лізингу, який регулює правовідносини між суб'єктами лізингу, і, залежно від особливостей здійснення лізингових операцій, може бути двох видів - фінансовий чи оперативний.

У світі та в Україні найбільш поширеним видом лізингу є фінансовий. Згідно статті 1 Закону України «Про фінансовий лізинг» ним визначається вид цивільно-правових відносин, що виникають із договору фінансового лізингу. За договором фінансового лізингу лізингодавець зобов'язується набути у власність річ у продавця (постачальника) відповідно до встановлених лізингоодержувачем специфікацій та умов і передати її у користування лізингоодержувачу на визначений строк не менше одного року за встановлену плату (лізингові платежі) [2].

Практичну реалізацію лізингових відносин забезпечують лізингові компанії та деякі інші фінансові установи. Лізингові компанії в Україні належать до небанківських фінансових установ (НБФУ). Небанківські фінансові установи – це вузькоспеціалізовані фінансові посередники, які акумулюють, конвертують та направляють вільні грошові ресурси суб'єктів господарювання в інвестиційні процеси з метою досягнення комерційного або іншого ефекту або збереження вартості грошей у часі.

Лізингові компанії – це фінансові посередники, що спеціалізуються на придбанні предметів тривалого користування (транспортних засобів, обладнання, машин тощо) та передачі їх в оренду фірмам-орендарям для використання у виробничій діяльності, які поступово сплачують їх вартість протягом визначеного строку (5–10 і більше років). Оформляються лізингові угоди договорами оренди.

Правове регулювання у сфері фінансового лізингу відіграє ключову роль в їх практичній реалізації. Хоча фінансовий лізинг є сферою підприємницької ініціативи суб'єктів економіки, держава активно впливає на цей процес. Її прямий вплив проявляється у законодавчому та нормативно-правовому закріпленні понять і термінів, визначенні принципів здійснення операцій, оподаткуванні, амортизації, митному регулюванні. Непрямий вплив полягає у створенні умов для функціонування фінансового лізингу.

Оскільки фінансовий лізинг є інструментом інвестування оновлення основних засобів, модернізації технологій, тому умови інвестування в країні здійснюють вагомий вплив на його функціонування. Інвестиційний клімат формується під впливом макро-, мікроекономічних та інвестиційних чинників.

Формування вітчизняного законодавства з регулювання лізингових відносин розпочалося з прийняттям у 1997 р. Закону України «Про лізинг». У цьому ж році, з метою підтримки вітчизняних виробників сільськогосподарської техніки, було створено Державний лізинговий фонд, який на пільгових умовах фінансував операції з постачання лізинговими компаніями української техніки. На основі цього фонду у 1999 р. було сформовано державну лізингову компанію «Украгролізинг» [3].

З метою захисту інтересів учасників лізингових операцій у 1997 р. було сформовано асоціацію лізингових компаній «Укрлізинг», до складу якої ввійшли вітчизняні лізингові та страхові компанії, банківські й наукові установи, підприємства.

У 1997 р. Україна стала членом Європейської федерації національних лізингових асоціацій LEASEUROPE [4], яка була заснована у 1972 році. З квітня 2006 року Leaseurope є міжнародною надбудовою як в сфері лізингу, так і в автомобільній промисловості в Європі та складається з 45 асоціацій-членів в 32 країнах. У число представлених країн входять Австрія, Бельгія, Болгарія, Угорщина, Данія, Ірландія, Іспанія, Італія, Литва, Литва, Люксембург, Мальта, Нідерланди, Норвегія, Польща, Португалія, Росії, Словаччини, Словенії, Іспанії, Швеції, Швейцарії, Туреччини, Тунісу, України та Сполученого Королівства [3].

Для проведення єдиної державної політики у фінансовому секторі 12.07.2001 р. було прийнято Закон України «Про фінансові послуги та Національну комісію з регулювання ринків фінансових послуг України, яка провадила державне регулювання та організовувала нагляд за діяльністю лізингодавців. Однак відповідно до Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо вдосконалення державного регулювання та нагляду за ринками небанківських фінпослуг» [6] з 1 липня 2020 року планується передати ці функції НБУ.

У 2003 р. прийнято Закон України «Про фінансовий лізинг». Цим законом регулюються загальні правові та економічні засади фінансового лізингу: дано визначення фінансового лізингу; визначено предмет та суб'єктів фінансового лізингу; охарактеризовано основні положення договору лізингу, встановлено права та обов'язки лізингодавця та лізингоодержувача [2].

Кроком вперед у розвитку лізингового бізнесу стало довгоочікуване

приєднання України у 2006 р. до Конвенції УНІДРУА про міжнародний фінансовий лізинг [7]. Прийняті у той час нові Цивільний та Господарський Кодекс також містять положення щодо лізингу.

Згідно з положеннями глави 58 ЦК України лізинг виступає як один із видів договору найму (оренди) поряд із прокатом, наймом (орендою) земельної ділянки, будівлі або іншої капітальної споруди, транспортного засобу. За договором найму (оренди) наймодавець передає або зобов'язується передати наймачеві майно у користування за плату на певний строк (ч. 1 ст. 759 ЦК України) [8].

Господарським кодексом України встановлено комплексне регулювання відносин лізингу як виду господарської діяльності, що охоплює в цілому господарсько-виробничі, організаційно-господарські і внутрішньогосподарські відносини [9].

Лізингове законодавство в Україні захищає права як лізингодавця, так і лізингоодержувача. Так, несплата лізингоодержувачем лізингових платежів протягом двох чергових термінів спричиняє повернення об'єкта лізингу лізингодавцю в безперечному порядку. При банкрутстві лізингоодержувача, арешті або конфіскації його майна об'єкт лізингу відокремлюється від загального майна лізингоодержувача і передається лізингодавцю.

Лізингодавець має право здійснювати за свій рахунок контроль за умовами експлуатації та цілеспрямованим використанням об'єкта лізингу і, у випадку нанесення лізингоодержувачем якого-небудь збитку, може вимагати його відшкодування відповідно до умов договору [10].

Для України на сучасному етапі її розвитку використання лізингу є актуальним з огляду на ряд особливостей. Зокрема, національна економіка характеризується високим ступенем зношеності основних засобів окремих галузей. При цьому суб'єкти змушені фінансувати інвестиції переважно із власних коштів, оскільки кредити банків, кошти інститутів спільного інвестування та інші джерела зовнішнього фінансування складають порівняно невеликий відсоток від загального обсягу капітальних вкладень в економіці.

Реалізація ефективних лізингових відносин сприятиме оновленню матеріально-технічної бази суб'єктів шляхом доступу їх до зовнішніх джерел фінансування інвестицій і розвитку малого та середнього бізнесу, тощо.

Розглянемо розвиток ринку лізингу в Україні. Оцінка обсягів даного ринку базується на таких показниках:

- загальній вартості активів, що були надані у лізинг впродовж року;
- загальній вартості лізингових угод, укладених впродовж року;
- обсязі портфеля лізингових угод станом на певну дату, тобто на сумі зобов'язань за лізинговими угодами, які ще не завершені.

Дослідження основних показників ринку фінансового лізингу України проведено в табл.1.

Суб'єктами ринку фінансового лізингу є дві групи основних учасників, зокрема:

- фінансові компанії, які крім фінансового лізингу також надають інші фінансові послуги (кредитування, гарантії та поруки тощо). На кінець 2018

року у Державному реєстрі фінансових установ містилась інформація про 408 фінансових компаній, що надають послуги фінансового лізингу;

– лізингодавці – юридичні особи, які включені до Реєстру Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг. Вони не є фінансовими установами, але саме на них припадає основна частка фінансового лізингу. На кінець 2018 року було зареєстровано 167 таких установ [11].

Таблиця 1

Основні показники розвитку ринку лізингових послуг в Україні

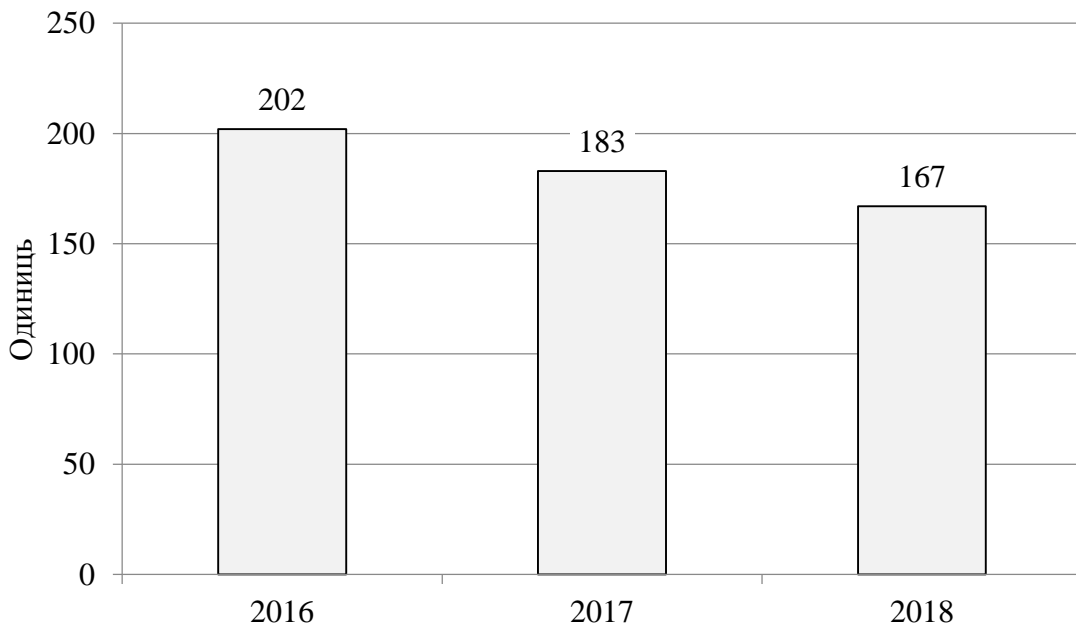
Показники	2016	2017	2018	Приріст (%)	
				2018/2016	2018/2017
Кількість лізингодавців-юридичних осіб, одиниць	202	183	167	-17,3	-8,7
Кількість фінансових компаній, що надають послуги фінансового лізингу	428	280	408	-4,7	+45,7
Сума лізингових платежів, млн. грн.	10735	6247	9524	-11,3	+52,5
Кількість договорів фінансового лізингу, один.	17314	13939	14472	-16,4	+3,8
Вартість діючих договорів фінансового лізингу, млн. грн.	22904,4	22417,9	24920,9	+8,8	+11,2
Загальна вартість активів, щодо яких були укладені договори, млн. грн.	7543,2	10253,5	17480,6	+131,7	+70,5

Джерело: [11]

Аналіз показує, що відбувається зменшення кількості лізингодавців-юридичних осіб (рис. 1). У порівнянні із 2016 роком, їх кількість зменшилась на 17,3%.

Порівнюючи цей показник із 2017 роком, можна зробити висновок, що темпи його скорочення сповільнились. Тенденція скорочення числа лізингодавців пов'язана з наявністю низки суттєвих проблем, що стримують розвиток лізингу в Україні. За результатами окремих досліджень [12 с.65] до них відносяться: недосконалість законодавства; відсутність довгострокових джерел фінансування оновлення основних фондів; недостатня кількість кваліфікованих кадрів у сфері лізингу; низька обізнаність з питань лізингу серед підприємців; обмеженість довгострокових фінансових ресурсів на внутрішньому ринку; погіршення платоспроможності лізингоотримувачів.

Зменшилась, у порівнянні із 2016 роком, і кількість договорів фінансового лізингу на 16,4% (на 2842 одиниці). Водночас, дані за 2017-2018 роки свідчать про збільшення кількості договорів на 3,8%.

Рис. 1. Кількість лізингових компаній в Україні, одиниць

Джерело: складено автором на основі [11]

Вартість діючих договорів фінансового лізингу складала у 2018 р. 24,9 млрд. грн. (1,0 млрд. дол). Цей показник збільшився, у порівнянні із 2016 роком, на 8,8%, а проти 2017 року він зріс на 11,2%.

Світовий досвід свідчить, що найбільший ринок лізингу функціонує у Сполучених Штатах Америки, де він становить близько 330 млрд. дол.

На другому місці знаходиться Китай (ємність ринку складає 206 млрд дол. США). Такий сплеск розвитку сфери лізингу став можливим у Китаї завдяки участі уряду. У 12-му п'ятирічному плані (2011-2015 роки) лізинг був визначений одним з найважливіших чинників економічного зростання. У серпні 2013 року для продажу та зворотного лізингу запроваджено вигідні ставки ПДВ.

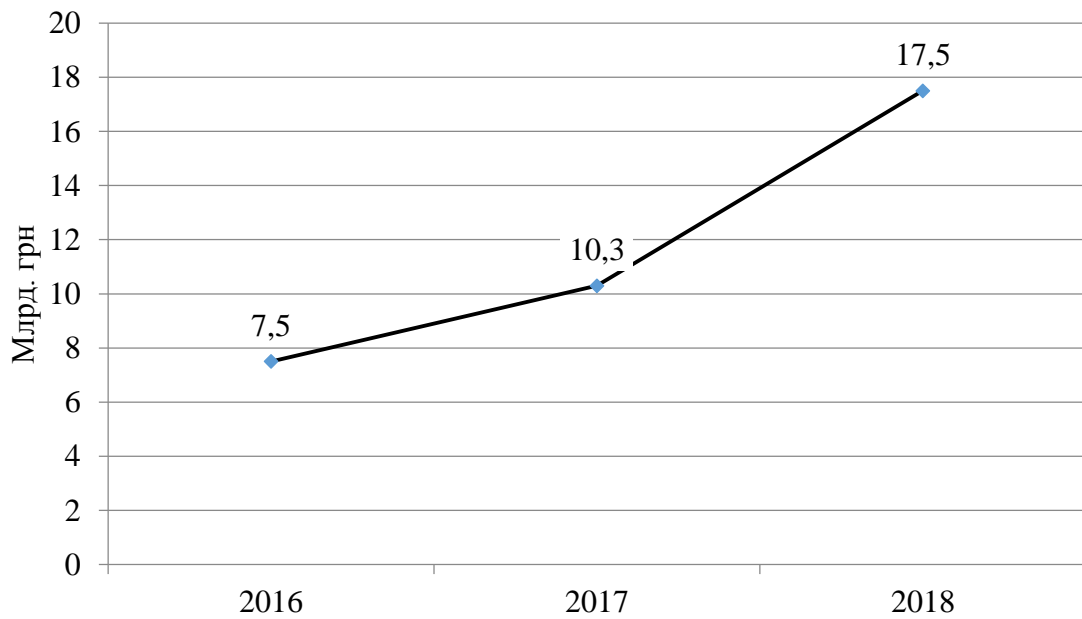
Велика Британія та Німеччина посіли третє і четверте місце у світі, відповідно, з часткою 42% від усього європейського ринку в 2016 році. Японія посідає друге місце в Азії та п'яте місце в світі за ємністю ринку лізингових послуг (43,16 млрд дол. США) [13].

Вартість активів, щодо яких в Україні були укладені договори фінансового лізингу, щорічно збільшується (рис. 2).

У 2018 р. вона збільшилась проти 2016 р. у 2,3 рази, а у порівнянні із 2017 роком, – на 70,5 %. Позитивна динаміка показника обумовлена високим рівнем зношеності основних фондів вітчизняних підприємств.

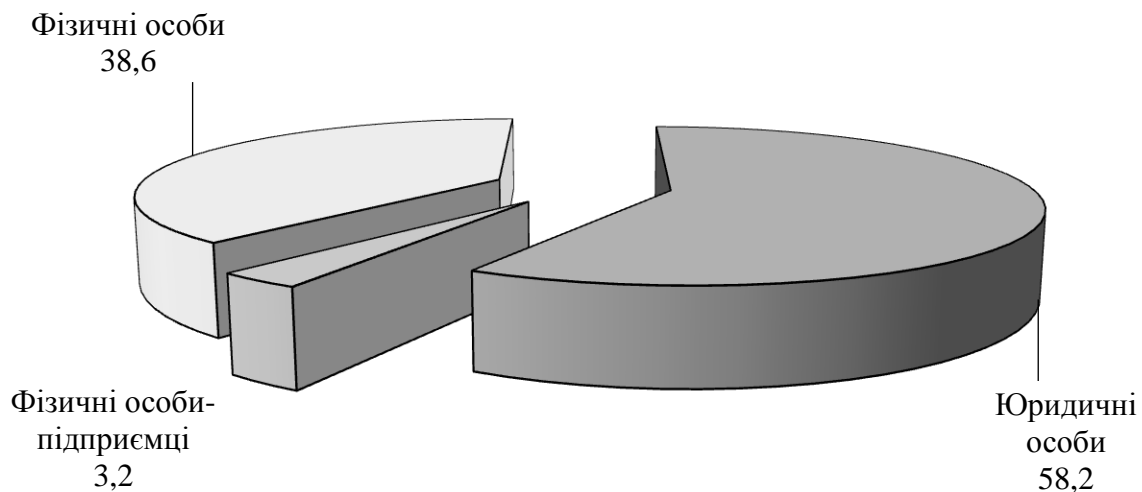
Переважає кількість договорів фінансового лізингу (58,2 %) укладається з юридичними особами (рис. 3).

В таблиці 2 проаналізовано структуру вартості діючих на кінець року договорів фінансового лізингу за галузями.

Рис. 2. Вартість активів, щодо яких укладені договори фінансового лізингу, млрд. грн.

Джерело: складено автором на основі [11]

Рис. 3. Структура кількості договорів фінансового лізингу в розрізі лізингоотримувачів, %

Джерело: сформовано автором на основі [11]

Отже, найбільшими лізингоотримувачами на 31.12.2018 р. були: транспортна галузь, вартість договорів за якою становить 6925,7 млн. грн. (27,5%); сільське господарство (відповідно, 5320,2 млн. грн. та 21,1%); будівництво, вартість договорів становить 1198,7 млн. грн. (4,8%).

На відміну від європейських країн, де найбільш популярною для лізингу є нерухомість, в Україні найбільшими споживачами лізингових послуг є транспортна галузь, сільське господарство, будівництво. Цьому сприяє досить потужний попит на легковий та комерційний транспорт, зростання

привабливості аграрного бізнесу для фінансових структур завдяки збільшенню його прибутковості, а також висока ліквідність предмету лізингу. У випадку несплати платежів за договором його можна легко вилучити та реалізувати на вторинному ринку.

Таблиця 2

Структура вартості договорів фінансового лізингу, діючих на кінець 2018 р., за галузями

Назва галузі	Вартість дого-ворів, млн. грн.	У % до підсумку
Будівництво	1198,7	4,8
Добувна промисловість	822,4	3,3
Легка промисловість	5,7	0,0
Машинобудування	245,9	1,0
Металургія	1017,0	4,0
Сільське господарство	5320,2	21,1
Сфера послуг	1661,3	6,6
Транспорт	6925,7	27,5
Харчова промисловість	617,1	2,4
Хімічна промисловість	155,1	0,6
Медичне обслуговування	119,5	0,5
Комп'ютерна та телекомунікаційна сфери	108,3	0,4
Переробна промисловість	94,0	0,4
Інше	6922,5	27,4
Всього	25213,4	100,0

Джерело: сформовано автором на основі [11]

Упродовж 2018 року найчастіше в лізинг фінансувалися наступні предмети лізингу [11]: транспортні засоби (68,3% від загальної суми договорів); техніка, машини та устаткування для сільського господарства (22,5%); будівельне обладнання та техніка (3,6%); медичне обладнання (1,0% від загальної суми договорів).

В таблиці 3 наведена динаміка вартості договорів фінансового лізингу, укладених за звітний період, за обладнанням.

Дані таблиці свідчать, що найвищі темпи зростання характерні для лізингу медичного обладнання, вартість договорів за яким збільшилась за три роки у 48,6 рази. Друге місце за темпами зростання в цьому переліку займає лізинг друкарського та поліграфічного обладнання, який збільшився у 31,7 рази. Це пов'язане із масовим відкриттям в останні роки приватних поліграфічних підприємств.

У таблиці не відображено дані щодо лізингу авіаційного транспорту. Оскільки збільшення кількості і оновлення рухомого складу в авіаційній галузі частіше здійснюється за рахунок одержання повітряних суден в оперативний лізинг.

Таблиця 3

Вартість договорів фінансового лізингу, укладених за звітний період, за обладнанням (млн. грн.)

Обладнання	2016	2017	2018	Приріст (2018/2016), %
Транспорт	5715,4	6735,7	15523,8	+171,6
Комп'ютерна техніка та телекомунікаційне обладнання	0,0	4,9	44,1	x
Друкарське та поліграфічне обладнання	0,3	20,4	9,5	+3066,7
Торговельне обладнання	27,1	6,7	2,6	-90,4
Техніка, машини та устаткування для сільського господарства	3635,5	3043,7	5123,1	+40,9
Будівельне обладнання та техніка	330,7	1190,0	822,9	+148,8
Обладнання для харчової переробки	0,0	33,6	0,6	x
Медичне обладнання	4,5	21,0	218,6	+4757,8
Банківське обладнання	0,0	0,0	0,0	x
Промислове обладнання	7,8	28,8	34,6	+343,6
Будівлі та споруди	12,1	560,9	10,5	-13,2
Інше	88,3	1322,0	941,7	+966,5
Всього	9821,7	12967,7	22732,0	+131,4

Джерело: розраховано за даними [11]

Використання саме оперативного лізингу, а не придбання у власність за договорами купівлі-продажу або фінансового лізингу, дозволяє авіаперевізникам, українським та іноземним, ощадливо використовувати власні кошти, користатися кон'юнктурою ринку та мати сучасні літаки. До числа таких сучасних літаків відносяться Boeing, Airbus and Embraer, що є найбільш використовуваними у комерційних перевезеннях.

В таблиці 4 наведена інформація щодо строку дії договорів фінансового лізингу, укладених протягом 2016-2018 рр.

Таблиця 4

Інформація щодо строку дії договорів фінансового лізингу

Період	Розподіл вартості договорів фінансового лізингу укладених протягом звітного періоду, за терміном їх дії, млн. грн			
	Менше або дорівнює 2 рокам	Більше 2 або дорівнює 5 рокам	Більше 5 або дорівнює 10 рокам	Більше 10 років
2016 рік	2224,5	6194,6	1396,2	6,4
2017 рік	3251,4	9546,3	170,0	0,0
2018 рік	5069,4	14992,8	2130,5	0,5

Джерело: [11]

Отже, з даних приведених в таблиці видно, що більшість договорів фінансового лізингу уклалися в Україні на строк від 2 до 5 років. У 2018 році таких договорів було 67,6 % на суму 14992,8 млн. грн., у 2017 році - 73,6% на суму 9546,3 млн. грн. Найменшою популярністю користуються договори строком більше десяти років.

Розподіл вартості діючих, станом на кінець звітної періоду, договорів фінансового лізингу за терміном їх дії показано в таблиці 5.

Таблиця 5

Інформація щодо строку дії договорів фінансового лізингу, діючих на кінець звітної періоду, млн. грн.

Період	Розподіл вартості договорів фінансового лізингу, діючих на кінець звітної періоду, за терміном їх дії			
	Менше або дорівнює 2 рокам	Більше 2 або дорівнює 5 рокам	Більше 5 або дорівнює 10 рокам	Більше 10 років
Станом на 1.12.2016	4604,4	12392,5	5325,3	855,5
Станом на 1.12.2017	5277,4	12793,8	4065,7	621,2
Станом на 1.12.2018	4891,1	14540,9	5047,3	747,1

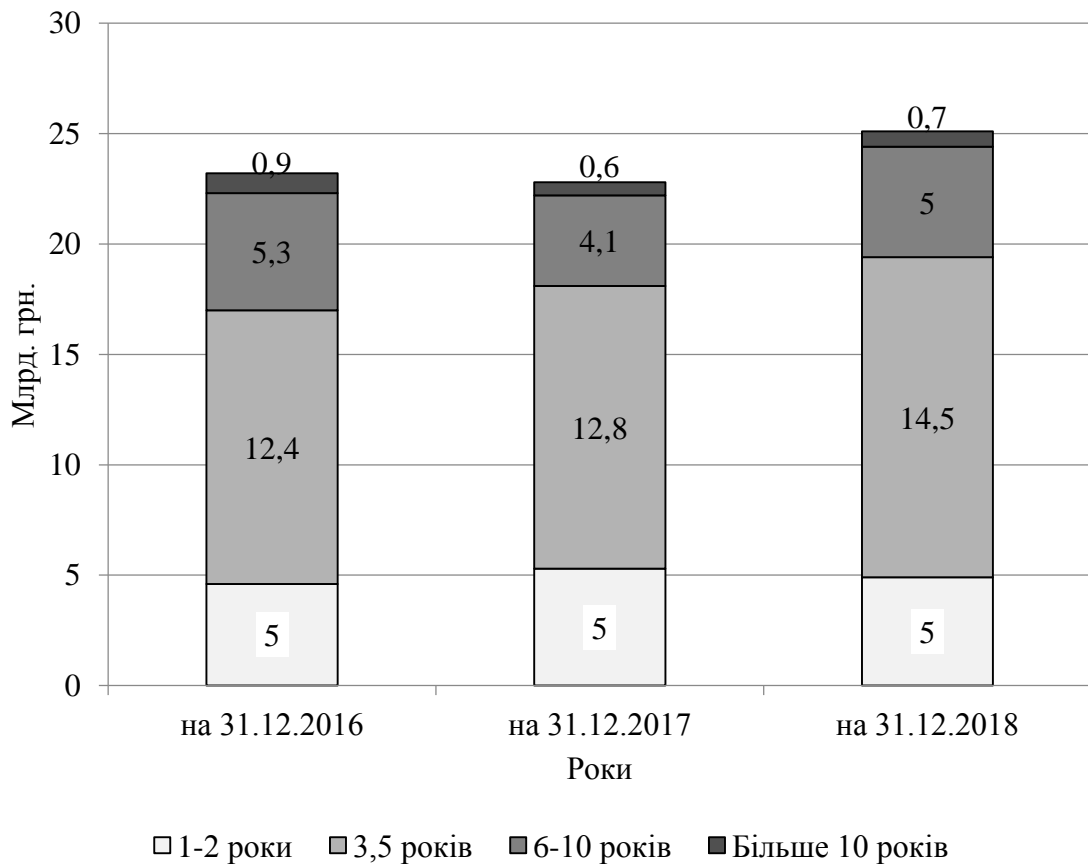
Джерело: [11]

Графічно розподіл вартості договорів за строками відображено на рис. 4. Станом на 31.12.2018 р. спостерігається тенденція збільшення частки довгострокових договорів фінансового лізингу. Вартість договорів, термін дії яких менше або дорівнює 2 рокам порівняно з аналогічною датою минулого року, зменшилась на 7,3 % (386,3 млн. грн.).

Вартість договорів фінансового лізингу строком від 2 до 5 років збільшилась на 13,7 % (1747,1 млн. грн.). Вартість договорів, термін дії яких більше 5 або дорівнює 10 рокам порівняно з аналогічною датою минулого року, збільшилась на 24,1 % (981,6 млн. грн.), вартість договорів з терміном дії більше 10 років збільшилась на 20,3 % (125,9 млн. грн.).

Однією із ключових проблем, із якими зіштовхується лізингодавець є обмеження його фінансових ресурсів, адже особливістю лізингу, як підприємницької діяльності, є значні початкові витрати. Як відомо, купівля об'єкта лізингу відбувається разово і за значні кошти, повернення яких здійснюється протягом певного періоду у вигляді лізингових платежів.

Джерела фінансування лізингових операцій протягом 2018 року, що здійснені юридичними особами—лізингодавцями та фінансовими компаніями, наведені в таблиці 6. Як показує таблиця, протягом 2018 року загальний обсяг джерел фінансування юридичних осіб—лізингодавців та фінансових компаній становить 17930,1 млн. грн., що на 7512,6 млн. грн., або на 72,1 % більше, порівняно з 2017 роком.

Рис. 4. Розподіл вартості договорів фінансового лізингу за терміном їх дії, млрд. грн.

Джерело: розраховано автором на основі [11]

Таблиця 6

Розподіл джерел фінансування лізингових операцій протягом 2018 року, млн. грн.

Джерела фінансування	Юридичні особи, млн. грн.	Частка, %	Фінансові компанії, млн. грн.	Частка, %
Авансовий платіж	4579,2	27,1	115,5	11,5
Власний капітал	5300,8	31,3	576,0	57,5
Кредити банків	4532,8	26,8	251,1	25,0
Комерційні кредити постачальників	1,8	0,01	0,0	0,0
Випуск цінних паперів	148,8	0,9	0,0	0,0
Кошти міжнародних фінансових організацій	0,0	0,0	0,0	0,0
Кошти державного та місцевих бюджетів	3,5	0,02	0,0	0,0
Інші джерела	2360,6	13,9	60,0	6,0
Всього	16927,5	100,0	1 002,6	100,0

Джерело: [11]

У структурі джерел фінансування лізингових операцій юридичних осіб–лізингодавців найбільшу частку займає власний капітал 31,3 % (5300,8 млн. грн.), у фінансових компаній частка власного капіталу складає 57,5%.

Таким чином, за результатами аналізу сучасних тенденцій розвитку ринку лізингових послуг можна зробити висновок про наявність значного потенціалу для розвитку цього сегмента фінансового ринку. За 2016-2018 роки збільшилась вартість діючих договорів фінансового лізингу на 8,8%. Щорічно збільшується вартість активів, щодо яких були укладені договори фінансового лізингу. Проте кількість лізингових компаній зменшується, що пов'язане з наявністю низки суттєвих проблем.

Оцінка ринку лізингових послуг дає можливість виділити такі основні проблеми на цьому сегменті:

- відсутність стартового капіталу у лізингових компаній;
- недостатня фінансова стійкість лізингодавців;
- слабкий розвиток інфраструктури ринку;
- обмеженість довгострокових фінансових ресурсів та їх висока вартість;
- відсутність стимулів та необізнаність суб'єктів господарювання у застосуванні лізингу;
- погіршення платоспроможності лізингоотримувачів;
- виражена тенденція вітчизняного лізингового ринку до залежності від імпорту;
- недосконалість законодавчого забезпечення, зокрема неврегульованість окремих складових лізингової діяльності, відсутність державної зацікавленості та її підтримки у формуванні розвинутого ринку лізингових послуг;
- відсутність податкових пільг, у тому числі для структур, готових надати довгострокове кредитування;
- нестача кваліфікованих фахівців з питань фінансового лізингу на рівні учасників лізингових відносин;
- зростання питомої ваги проблемних лізингових договорів;
- макроекономічна і політична невизначеність обстановки в країні.

В основі проблем у діяльності лізингових компаній лежать певні недоліки фінансового лізингу, до яких слід віднести такі [14]: складність процедури лізингу (в угоді приймає участь значна кількість контрагентів); науково-технічний прогрес робить об'єкт лізингу застарілим; лізингові операції є досить ризиковою справою і мають специфічні ризики: фінансові; несплати лізингових платежів; проектні; майнові, пов'язані з утратою, пошкодженням предмета лізингу; неповернення предмета лізингу.

До специфічних проблем у діяльності українських лізингових компаній відносять такі [15]: зростання простроченої заборгованості; закритість доступу до відносно дешевих фінансових ресурсів через заборону кредитування в іноземній валюті; необхідність вилучення предметів лізингу у недобросовісних клієнтів; активізація шахрайства; відмова страхових компаній від виплат тощо.

Лізингова діяльність, як форма інвестування, є також ризиковою.

Податковою проблемою, яка стосується сфери лізингу в Україні, є подвійне оподаткування у разі перепродажу обладнання, яке було вилучене. Вітчизняне

законодавство не заохочує імпордне ввезення активів, які є предметом лізингу, на митну територію України, оскільки необхідно буде сплатити податок на додану вартість у повному обсязі при перетині предметом лізингу митного кордону України. Базою для визначення податків та зборів є відомості про митну вартість таких товарів [16].

До недоліків і проблем сучасного законодавства у сфері лізингу також слід віднести відсутність механізму часткового або повного державного гарантування повернення лізингових платежів. У провідних країнах світу створено такий фонд гарантій, який ефективно функціонує.

Таким чином, найвагомими перешкодами для розвитку лізингу є обмеженість фінансування галузі в Україні, відсутність сучасної сприятливої законодавчої бази, відсутність спеціальних податкових стимулів, низька обізнаність підприємців про сучасні інструменти фінансування бізнесу. Це обмежує малі та середні підприємства у фінансуванні, на сьогодні вони недоотримують близько 9,3 млрд. доларів на рік. Наявність низки проблем в діяльності лізингових компаній в Україні обумовлює необхідність їх вирішення та удосконалення діючої системи регулювання цих суб'єктів фінансового ринку.

Напрями удосконалення функціонування лізингових компаній в Україні лежать у площині приведення регулювання та нагляду у небанківському фінансовому секторі до міжнародних стандартів. До цього Україну зобов'язує Угода про Асоціацію з ЄС. Україна є членом багатьох міжнародних організацій, відповідно, повинна враховувати міжнародне законодавство, в тому числі міжнародні Директиви ЄС.

Основні напрями поліпшення діяльності лізингових компаній та розвитку ринку лізингових послуг наведені в табл. 7.

Першим напрямом визначено удосконалення законодавства. Вітчизняний ринок лізингових послуг як складова фінансового ринку повинен стати стабільно здоровим сектором національної економіки та отримати відкритий доступ на європейські ринки, підвищуючи тим самим свою конкурентоспроможність. Деякі кроки в зазначеному напрямі вже зроблені. Зокрема, прийнято Закон №1069-2 «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо вдосконалення щодо вдосконалення державного регулювання та нагляду за ринками небанківських фінпослуг». Цей документ ще називають закон про «спліт».

Метою цього закону було створення фінансової системи, що здатна забезпечувати сталий економічний розвиток за рахунок ефективного перерозподілу фінансових ресурсів в економіці на основі розбудови повноцінного ринкового конкурентоспроможного середовища згідно зі стандартами ЄС, створення умов для належного та ефективного функціонування ринків небанківських фінансових послуг, зміцнення системної стабільності на цих ринках, забезпечення захисту прав споживачів небанківських фінансових послуг. Досягнення мети даного документу забезпечуватиметься шляхом реалізації низки взаємопов'язаних заходів, спрямованих на комплексне реформування фінансового сектору.

Основні напрями удосконалення діяльності лізингових компаній та розвитку ринку лізингових послуг

Напрями удосконалення	Зміст заходів
Удосконалення законодавства	Внесення змін до Закону «Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг» щодо поділу фінансових установ на групи та зміни системи реагування на виявлення ризиків у роботі фінансової установи
	Прийняття нового закону «Про фінансовий лізинг»
Посилення нагляду за діяльністю лізингових компаній	Удосконалення обов'язкових критеріїв і нормативів, а також вимог до аудиту
	Посилення вимог щодо відповідальності власників та керівників компаній за скоєні злочини на ринку лізингових послуг
	Виведення з ринку проблемних установ, які не виконують або не мають на меті виконувати зобов'язання за договорами надання лізингових послуг і створюють суттєві системні ризики для ринку
Державна підтримка лізингодавців	Створення державних програм стимулювання лізингу, в тому числі запровадження податкового стимулювання розвитку ринку лізингових послуг
	Розроблення програм з підвищення обізнаності з питань лізингу серед представників малого і середнього бізнесу
	Посилення зацікавленості банків через систему пільг у довгостроковому кредитуванні лізингових угод
	Створення лізингових центрів, які б спеціалізувалися на наданні лізингових послуг для підтримки діяльності стартапів та малих підприємств в Україні
	Формування баз даних про попит і пропозицію на обладнання, транспорт та устаткування для покращення пропозиції лізингу.

Джерело: розроблено автором

Зокрема, документом передбачається внесення змін до Господарського кодексу, Цивільного кодексу, Закону «Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг» та інших законів.

Серед іншого Нацкомфінпослуг пропонує змінити систему реагування у разі виявлення ризиків у роботі фінансової установи або порушень законодавства, розмежувавши її на коригувальні заходи, заходи впливу та штрафні санкції.

В контексті приведення регулювання та нагляду у небанківському фінансовому секторі України до міжнародних стандартів в останні роки активно опрацьовується питання щодо зміни моделі регулювання фінансового ринку.

На сьогоднішній день в країні діють три регулятори фінансового сектору: Національний банк України, Національна комісія з цінних паперів та фондового ринку (НКЦПФР), Національна комісія, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг.

Отже, в Україні запроваджується частково консолідована (інтегрована) модель регулювання фінансового ринку, за якої весь фінансовий сектор буде регулюватися двома регуляторами.

Це буде зроблено шляхом передачі функцій Нацкомфінпослуг Національному банку і НКЦПФР.

До сфери регулювання та нагляду Національного банку входитимуть, окрім банків, також:

- страхові компанії та страхові посередники;
- лізингові компанії та юридичні особи-суб'єкти господарювання, які за своїм правовим статусом не є фінансовими установами, але мають право надавати послугу з фінансового лізингу (далі – юридичні особи-лізингодавці);
- факторингові компанії;
- кредитні спілки;
- бюро кредитних історій;
- ломбарди;
- інші фінансові компанії (які здійснюють діяльність з обміну валют, переказу коштів, надання коштів у позику, надання гарантій тощо).

Національна комісія з цінних паперів та фондового ринку буде здійснювати регулювання недержавних фондів: пенсійних, фінансування будівництва, операцій з нерухомістю.

НБУ планує запровадити підхід до регулювання, який базуватиметься на розподілі фінансових установ на три сегменти:

1. Сегмент: кредитні спілки та інші кредитні установи;
2. Сегмент: страхові компанії та страхові посередники;
3. Сегмент: інші фінансові установи.

Отже, згідно нового підходу лізингові компанії будуть входити до третього сегменту. Національний банк України передбачає, що до всіх сегментів НБФУ будуть застосовуватись певні єдині вимоги. Перш за все, це стосуватиметься виходу на ринок. Для цього всім фінансовим установам потрібно буде отримати ліцензію на надання відповідної послуги.

Спільними будуть вимоги до ділової репутації власників істотної участі та керівників, фінансового стану власників істотної участі та розкриття структури власності. Спільними для всіх сегментів також будуть стандарти корпоративного управління, вимоги до регулювання ринкової поведінки та захисту прав споживачів. НБУ також планує запроваджувати гнучкі правила суміщення фінансових послуг.

Фінансові установи зможуть надавати різні фінансові послуги за умови, що такі послуги гармонійно вписуються у бізнес-модель компанії, не несуть загроз для споживачів та не мають негативних наслідків для стабільності фінансового ринку або його окремих сегментів [18]. Так, при отриманні ліцензії на певний вид діяльності, який фінансова установа визначає як свій основний, вона може отримати додаткові ліцензії на певні додаткові фінансові послуги.

Однак, запропонована модель державного регулювання отримала як позитивні, та і негативні відгуки. У табл. 8 нами наведено аргументи «за» і «проти» впровадження поділу функцій Нацкомфінпослуг, які висловлюються учасниками ринку, вченими та експертами.

**Аргументи «за» і «проти» переходу від трьох до двох регуляторів
небанківського фінансового сектору**

Аргументи «за»	Аргументи «проти»
Існуючий рівень інституційної спроможності Нацкомфінпослуг не дозволяє їй повноцінно виконувати необхідні функції. Інституційна та фінансова спроможність НБУ вища, ніж у комісії, оскільки у нього і штат, і бюджет більший.	Спліт передбачає виведення ринку з-під дії закону про ліцензування, який був прийнятий в 2015 році, і повернення його до регулювання на рівні підзаконних нормативно-правових актів – постанов НБУ.
Багато небанківських фінансових установ так чи інакше пов'язані з власниками банків, однак відсутня можливість здійснення консолідованого нагляду. У цьому сенсі бачиться правильним об'єднати все, що пов'язано з фінансовим сектором, під одним регулятором, щоб здійснювати консолідований нагляд.	Законопроект нівелює положення закону "Про основні засади державного нагляду (контролю) у сфері господарської діяльності", який поширюється на небанківські фінансові установи та за останні чотири роки продемонстрував вагомі результати (план перевірок фінансових компаній тепер є публічним документом; на рівні закону визначено виключний перелік підстав для проведення позапланових перевірок; затверджено уніфіковані форми актів перевірок і посилено відповідальність небанківських фінансових установ).
Ухвалення закону про розділення функцій Нацкомфінпослуг («спліт» функцій Нацкомфінпослуг) включено до меморандуму співпраці між Україною і Міжнародним валютним фондом.	
Наявність різних регуляторних підходів до банків та небанківських фінансових установ призводить до спотворення умов конкуренції на ринках окремих фінансових послуг і перешкоджає становленню цілісного, прозорого і структурованого ринку.	Об'єднання великої кількості різних учасників ринку і ліквідація комісії може привести до втрати інституційної пам'яті та досвіду подолання наслідків фінансових криз, які небанківські фінансові установи пройшли більш гідно, ніж банки, і з меншими втратами.
Для Нацкомфінпослуг діє мораторій на перевірки, вона отримує в Держрегуляторній службі дозволу на перевірки конкретних скарг споживачів. У НБУ більше можливостей для реагування на виклики, які є на цьому ринку.	Запланована реорганізація призведе до зарегульованості ринку, ускладнення дозвільних процедур, втрати функції захисту прав споживачів страхових послуг, невластивості НБУ і НКЦПФР.
Велика кількість учасників ринку, фінансову надійність яких фактично неможливо підтвердити, і непрозорість ринку небанківських фінансових послуг ставлять під сумнів пенсійну реформу і реформи в інших галузях економіки.	Законопроект не усуває дублювання функцій регуляторів, оскільки банки, які здійснюють діяльність на фондовому ринку, повинні отримувати ліцензії в НКЦПФР.

Джерело: узагальнено автором

Як бачимо, існують як позитивні, так і негативні відгуки щодо ідеї переходу від трьох регуляторів небанківського фінансового сектору до двох регуляторів.

Для розвитку ринку лізингових послуг необхідним є формування сприятливої нормативно-законодавчої бази, зокрема прийняття нового закону «Про фінансовий лізинг», який би створив поле для:

- приходу нових гравців, підвищення конкуренції в галузі та зниження цін;
- створення державних програм стимулювання лізингу;
- підвищення платоспроможності споживачів лізингових послуг;
- підвищення рівня кваліфікації персоналу та обізнаності з питань лізингу серед громадян та представників малого і середнього бізнесу.

Наступним напрямом розвитку ринку лізингових послуг та удосконалення діяльності лізингових компаній може бути посилення нагляду за їх діяльністю (удосконалення обов'язкових критеріїв і нормативів достатності капіталу та платоспроможності, ліквідності, прибутковості, якості активів та ризиковості операцій фінансових установ, вимоги до аудиту).

Посилення нагляду повинне здійснюватись у рамках заходів, визначених Концепцією запровадження пруденційного нагляду за небанківськими фінансовими установами, затвердженою розпорядженням Національної комісії з регулювання ринків фінансових послуг України 15.07.2010 р. № 585 [19].

Пруденційний нагляд, згідно концепції, – це система наглядових процедур Нацкомфінпослуг за дотриманням фінансовою установою пруденційних правил, яка дозволяє зменшити наглядове навантаження на фінансові установи, діяльність яких не несе загрози невиконання зобов'язань перед існуючими клієнтами, і посилити наглядові зусилля за установами, діяльність яких є чи може бути загрозою для виконання таких зобов'язань.

Ключовими напрямами удосконалення регулювання діяльності небанківських фінансових установ, в тому числі й лізингових компаній, є такі:

- виведення з ринку проблемних небанківських фінансових установ, які не виконують або не мають на меті виконувати зобов'язання за договорами надання фінансових послуг і створюють суттєві системні ризики для ринку;
- посилення вимог щодо відповідальності власників та керівників небанківських фінансових установ за скоєні злочини на ринках фінансових послуг;
- удосконалення законодавства щодо захисту прав споживачів на ринку небанківських фінансових послуг.

Наступним кроком регулювання діяльності лізингових компаній та розвитку ринку лізингових послуг має бути відповідна державна підтримка усіх учасників лізингових відносин. Для цього необхідно:

- розробити державні програми стимулювання лізингу, в тому числі запровадження податкового стимулювання розвитку ринку лізингових послуг;
- розробити комплекс заходів для збільшення іноземних інвестицій;
- посилити зацікавленість банків через систему пільг у довгостроковому кредитуванні лізингових угод;
- створювати лізингові центри, які б спеціалізувалися на наданні лізингових послуг для підтримки діяльності стартапів та малих підприємств;
- формувати бази даних про попит і пропозицію на обладнання, транспорт та устаткування для покращення пропозиції лізингу.

Дослідження свідчать, що розвиток лізингу у високорозвинутих країнах був зумовлений наданням державою податкових пільг учасникам лізингових відносин на певних етапах становлення [3]. Так, у Великій Британії лізинг

почав розвиватися швидкими темпами лише після 1970 року, коли був введений пільговий режим оподаткування для лізингодавців. Лізингові компанії мали право не враховувати в складі оподаткованого прибутку звітного періоду 100% інвестицій, вкладених в поточному році. Суттєві податкові пільги надаються також лізинговим компаніям Франції.

У Німеччині сплата податку на майно здійснюється лізингодавцем або лізингоодержувачем залежно від обставин кожного випадку (табл. 9).

Таблиця 9

Оподаткування лізингового рухомого майна в Німеччині при виконанні договорів, що передбачають повну амортизацію

Основний тип договору	За лізингове майно податок стягується	
	з лізингодавця	з лізингоодержувача
Договір лізингу без права опціону	Якщо основний строк оренди становить від 40% до 90% звичайного часу користування майном	Якщо строк оренди становить менше ніж 40% чи більше ніж 90% звичайного часу користування майном
Договір лізингу з опціоном на купівлю	Якщо основний строк оренди становить від 40% до 90% звичайного часу користування майном, і викупна вартість при здійсненні права опціону складає не менше балансової вартості чи відповідає більш низькій середній вартості майна, що орендується, на момент його продажу	Якщо строк оренди становить менше 40% чи більше 90% звичайного часу користування майном, і викупна вартість при здійсненні права опціону складає не менше балансової вартості чи відповідає більш низькій середній вартості майна, що орендується, на момент його продажу
Договір лізингу з правом продовження його строку	Якщо основний строк оренди становить від 40% до 90% звичайного часу користування майном, і орендна плата в додатковий строк покриває зменшення вартості майна, встановленої на основі його балансової вартості, або більш низької середньої вартості і строку використання, що залишився.	Якщо строк оренди становить менше 40% чи більше 90% звичайного часу і користування майном та орендна плата в додатковий строк покриває зменшення вартості майна, встановленої на основі його балансової вартості або більш низької середньої вартості і строку використання, який залишився
Договір спеціального лізингу		В усіх випадках, не беручи до уваги співвідношення основного строку оренди, часу використання та умов опціону

Джерело: [3]

Отже, в Німеччині вирішальним при оподаткуванні лізингового майна є економічний підхід:

- у випадках фінансового лізингу податки з майна зазвичай сплачує лізингоодержувач, за умови, що нормальний строк використання майна значно більший від основного строку лізингового контракту, і лізингоодержувач має право на його продовження та опціон, при реалізації якого він повинен сплатити тільки збір, що значно менший лізингового платежу або викупної

вартості;

- якщо термін використання збігається з основним терміном лізингового контракту, діє те саме правило;

- обов'язок лізингоодержувача сплачувати податок означає, що лише лізингоодержувач як господарюючий власник може скористатись правом на інвестицію з податковими пільгами.

Для активізації діяльності учасників лізингових відносин в Україні необхідні відповідно створити сприятливі макроекономічні умови, що передбачає зменшення середньозваженої ставки Національного банку України за всіма інструментами, зростання рівня національної економіки, скорочення рівня безробіття, активізацію кредитування комерційними банками, тощо.

Таким чином, діяльність лізингових компаній на ринку фінансових послуг пов'язана з низкою проблем. Для їх вирішення необхідно створити сприятливу законодавчу базу для суб'єктів лізингової діяльності; прискорити розвиток інфраструктури лізингу та активізувати її використання учасниками ринку; створити умови для зростання фінансової стійкості лізингодавців.

Література:

1. Дученко М. М., Павленко Т. В. Стан та перспективи розвитку лізингової галузі в Україні. *Ефективна економіка*. 2019. № 1. URL: <http://www.economy.nauka.com.ua>.

2. Про фінансовий лізинг: Закон України від 16.12.1997 р. № 723/97-ВР (у ред. від 11.12.2003 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/723/97-вр>).

3. Павлова А. М. Детінізація фінансового лізингу як напрям забезпечення економічної безпеки України: дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук : Київ. 2019. 236 с.

4. Галецька Т. І. Лізинг в Україні: історичний аспект виникнення і становлення. *Наукові записки. Серія: Економіка*. 2010. Вип. 15. С. 390-397.

5. Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг: Закон України від 12.07.2001 р. № 2664-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2664-14>.

6. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо вдосконалення державного регулювання та нагляду за ринками небанківських фінпослуг: Закон України, URL: <https://www.nfp.gov.ua>.

7. Про приєднання України до Конвенції УНІДРУА про міжнародний фінансовий лізинг: Закон України від 11.01.2006 р. № 3301-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3301-15>.

8. Цивільний кодекс України 16.01.2003 р. № 435-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/435-15>.

9. Господарський Кодекс України 16.01.2003 р. № 436-IV. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/436-15>.

10. Потапова Н. О. Організаційно-економічні аспекти лізингових операцій з точки зору обліку та аналізу. *БізнесІнформ*. 2015. № 10. С. 69-73.

11. Публічні звіти про діяльність Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг (Нацкомфінпослуг) за 2016-

2018 pp. URL: <https://www.nfp.gov.ua>.

12. Васильєва Т., Захаркін О., Захаркіна Л. Фінансовий лізинг як фінансово-кредитне забезпечення інвестиційної діяльності підприємств. *Вісник Тернопільського національного економічного університету*. 2018. Вип. 4. С. 59-68.

13. Васильєва Т., Захаркін О., Захаркіна Л. Фінансовий лізинг як фінансово-кредитне забезпечення інвестиційної діяльності підприємств. *Вісник Тернопільського національного економічного університету*. 2018. Вип. 4. С. 59-68.

14. Круценко А. В. Переваги та недоліки лізингу в Україні. *Східна Європа: економіка, бізнес та управління*. 2018. Випуск 1(12). С. 381-384.

15. Завора Т. М. Проблеми та перспективи розвитку лізингових послуг в Україні. *Економіка і регіон*. 2015. № 3(52). С. 8–14.

16. Податковий кодекс України 02.12.2010 р. № 2755-VI. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>.

17. Офіційний сайт Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг (Нацкомфінпослуг). URL: <https://www.nfp.gov.ua>.

18. Майбутнє у регулюванні небанківського фінансового сектору / Проект НБУ для обговорення. URL: <https://bank.gov.ua>.

19. Концепція запровадження пруденційного нагляду за небанківськими фінансовими установами, затверджена розпорядженням Державної комісії з регулювання ринків фінансових послуг України 15.07.2010 р. № 585. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/rada/show/vr585486-10>.

20. Грушко В. І., Наконечна О. С., Чумаченко О. Г. Національні фінанси: підручник / за ред. д. е. н., проф. В. І. Грушка. Київ: Університет економіки та права «КРОК», 2017. 660 с.

21. Ковтуненко В. М., П'ятецька Б. М. Лізинг як ефективний інструмент розвитку авіаційної галузі України. *Агросвіт*. 2018. № 1. С. 36-41.

22. Кондрой К. О. Сучасні тенденції розвитку ринку лізингових послуг в Україні. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія «Економіка»*. 2017. № 4(32). С. 154–158.

23. Левченко О. А. Фінансово-кредитний механізм активізації лізингової діяльності в Україні: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук : Київ. 2019. 27 с.

24. Підсумки діяльності фінансових компаній та юридичних осіб (лізингодавців) за 2018 рік. URL: https://www.nfp.gov.ua/files/OgliadRinkiv/FK/FK_IV%20kv_2018.pdf.

25. Плетенецька С. М. Значення лізингової діяльності в розвитку національної економіки. *Економічне майбутнє України очима молодих дослідників: матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. (30 листопада 2018 р., м. Київ)*. Київ : ТОВ «ВІПО», 2018. С. 214-216.

26. Плетенецька С. М. Місце лізингу в системі економічних відносин. *Вчені записки Університету «КРОК»*. 2001. С. 167-169.

27. Плетенецька С. М. Лізинг як форма інвестиційної діяльності. Проблеми активізації регіональної інвестиційної політики в сучасних умовах. *Економічний вісник Дніпропетровського державного фінансово-економічного університету*. 2000. Т. 1. С. 217-218.

28. Фінансовий лізинг в Україні: поточний стан та перспективи розвитку. URL: <https://www.ukrinform.ua>.

29. Чумаченко О. Г., Ващук І. Р. Фінансовий лізинг: проблеми та перспективи розвитку. *Актуальні питання сучасної науки та практики: матеріали науково-практичної конференції* (м. Київ, 15 листопада 2018 р.). Київ : ВНЗ «Університет економіки та права «КРОК». 2018. С.72-75.